

Öz taleyini yaşayan insanlar olduğu kimi, bütün toplumun, xalqın taleyində böyük rol oynayan, hətta bir çox cəhətdən onu müəyyənləşdirən şəxsiyyətlər də olur. Xalqımızın tarixində və taleyində otuz ilə yaxın zaman kəsiyində müstəsna təsirə malik olmuş ümummilli liderimiz Heydər Əliyev, məhz, belə şəxsiyyətlərdəndir. Həmin xeyirxah təsir mənim və ailəmizin heyatında da özünü göstərmişdir və mən xoşbəxtəm ki, bu böyük şəxsiyyəti yaxından tanımaq, müşahidə etmək, onunla ünsiyyətdə olmaq imkanı da qismətimdə düşüb.

Heydər Əliyevin hakimiyyətə ilk gəlişi mənim yeniyyətlik çağlarıma təsadüf etmişdir. Azərbaycan KP MK-nın birinci katibi seçildən dərhal sonra Heydər Əliyev qısa müddətdə respublikada idarəçilik sistemini xeyli möhkəmləndirdi. Kadrlara qarşı tələbkarlıq, tapşırılan iş üçün məsuliyyət artırıldı. Rüşvətxorluğa, korrupsiyaya qarşı ciddi mübarizəyə başlandı. Sovet hakimiyyəti tarixində ilk dəfə sosialist cəmiyyətində vəzifədən sui-istifadə, rüşvət və korrupsiya kimi mənfi halların olduğu və onlara qarşı mübarizənin vacibliyi Azərbaycan KP MK-nın 1969-cu il avqust plenumunda elan edildi.

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərliyə başlayandan az sonra – 1970-ci ildə o vaxtacan maliyyə nazirinin birinci müavini vəzifəsində çalışan atam Baxşəli Həsən oğlu Baxşəliyevi respublikanın maliyyə naziri təyin etdi və o, 1987-ci ilin oktyabr ayınacan bu mühüm vəzifədə çalışmaqla, Azərbaycan tarixində bu postda ən uzun müddətdə işləyən dövlət məmuru oldu. Ümummilli liderimizin o dövrdə ölkəmiz və xalqımız üçün gördüyü nəhəng işlər haqqında ilk məlumatları da mən atamdan almışam, o bənzərsiz şəxsiyyət haqqında təsəvvürlərim onun söhbətləri əsasında formalaşmışdır.

Atam daim Heydər Əliyevin əvvəlliklərdən fərqlənən tamamilə yeni tipli bir rəhbər olduğunu vurğulayır, onun respublikanın sosial-iqtisadi və mədəni inkişafı, ittifaq miqyasında nüfuzunun və çekisinin artması istiqamətində göstərdiyi böyük, titanik fəaliyyətdən ağızdolusu danışardı. Hər il yayda paytaxt Moskvaya etdiyi işgüzar səfərlər zamanı atam Heydər Əliyevin çoxşaxəli fəaliyyəti sayəsində respublikamızın nüfuzunun ilbəil artmasını əyani şəkildə hiss edir və bununla bağlı təəssüratlarını bizimlə bölüşürdü.

Atamın sözlərindən həm də bu qənaət hasil olurdu ki, Heydər Əliyev Azərbaycanın hətərfəli tərəqqisi üçün göstərdiyi gərgin fəaliyyətin mərkəzində insan dayanırdı – o, hədsiz məşğulluğuna baxmayaraq, ölkənin strateji inkişafı üçün lazım olan kadrların yetişməsinə böyük əhəmiyyət verir, mövcud kadr potensialından maksimum səmərəli istifadə olunmasına çalışır, bu baxımdan, dəyər verdiyi insanları hər cür diqqət və qayğı ilə əhatə edirdi. Bir müddət sonra – atam ilk dəfə infarkt keçirdiyi zaman ailəmiz bunun canlı şahidi oldu: Heydər Əliyev vaxt tapıb xəstə yatdığı dövrdə iki dəfə atama zəng etdi, onun səhhəti ilə maraqlandı. 1982-ci ildə SSRİ rəhbərliyində getdiyi zaman isə Heydər Əliyev respublikanın o vaxtkı baş nazirinə atamın qiymətli kadr olduğunu söyləmiş, ona qayğı ilə yanaşmağı tövsiyə etmişdi.

Mixail Qorbaçovun “perestroika”-sı dönəmində atam 1970-ci illərin “durğunluq dövrü” adlandırılması ilə heç cür razılaşmır, “bəlkə də haradasa durğunluq olub, amma Azərbaycanda yox!” – söyləyirdi. O, əksinə, həmin illərdə Azərbaycanda böyük inkişaf yaşandığını bildirir, bu inkişafın sükanı arxasında Azərbaycanın böyük oğlu – Heydər Əliyevin durduğunu ağzı dolusu söyləyirdi. O, haqlı olaraq, deyirdi ki, məhz, Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə kənd təsərrüfatının, xüsusilə üzümçülük və pambıqçılığın inkişafı nəticəsində ən ucqar kəndlərdə belə, əhalinin maddi rifahı yaxşılaşmış, yeni sənaye sahələrinin təməli qoyulmuş, elm, təhsil və mədəniyyət sahəsində böyük uğurlara imza atılmışdır. Ümumiyyətlə, atam, XX əsrin 70-80-ci illərini Azərbaycanın sosial-iqtisadi və mədəni yüksəliş dövrü kimi səciyləndirirdi. Bu illərdə respublikamızın sosial-iqtisadi tərəqqisi yolunda əsl dönüş yarandı: 250-dən çox zavod,

fabrik istifadəyə verildi, 630 min nəfərlik yeni iş yeri yaradıldı. Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə SSRİ hökuməti respublikada xalq təsərrüfatının inkişafı üçün beş xüsusi qərar qəbul etdi. 1971-85 illərdə iqtisadiyyata sərmayə qoyuluşunun həcmi 32 milyard rubl təşkil edirdi ki, bu da sovet dövrünün əvvəlki 50 ilində istifadə olunan vəsaitdən 2,1 dəfə çox idi.

1985-ci ildə Cənubi Qafqazda ən iri poladerritmə zavodu istifadəyə verildi, Dərin Dəniz Özülləri zavodu tikildi. Sənayedə struktur dəyişiklikləri aparıldı. Bakı Məişət Kondisionerləri zavodu qısa müddətdə tikilib, 1975-ci ildə istifadəyə verildi. “Ülduz”, “Azon” cihazqayırma zavodları, Sumqayıt kompressorlar zavodu, Bakı elektrik qaynaq avadanlığı zavodu işə düşdü. Onlarca istehlak malları istehsal edən, o cümlədən Abşeron, Siyəzən broyler fabrikləri, Bakı Şəmpən şərəbləri zavodu, habelə Bakıda 2 evtikmə kombinatı, Sumqayıt və Mingəçevirdə evtikmə zavodları, Sumqayıt şüşə zavodu, Ələt ağac emalı kombinatı və s. müəssisələr istifadəyə verildi. Araz, Tərtər, Şəmkir su-elektrik stansiyaları, “Azərbaycan” DRES-i işə salındı. Azərbaycanın enerji müstəqilliyi təmin olundu.

Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərlik etdiyi 1969-82-ci illərdə kənd təsərrüfatının dinamik inkişafı, respublikanın və bütövlükdə ölkənin iqtisadiyyatında onun rolunun artması ən mühüm iqtisadi nəticələndir birini.

Həmin illərdə yaradılmış iqtisadi, elmi-texniki və mədəni potensial gələcəkdə respublikanın tam müstəqil dövlət kimi fəaliyyət göstərməsi üçün möhkəm zəmin yaradı. XX əsrin 70-80-ci illərində SSRİ-də öz iqtisadiyyatını müstəqil idarə etməyə qadir olan iki respublikadan biri Azərbaycan idi.

Respublikada elm, təhsil, ədəbiyyat, incəsənət və memarlığın inkişafına da diqqət ayrıldı. Ali, orta ixtisas, ümumtəhsil məktəbləri, teatr, klub, muzey, kitabxanalar şəbəkəsi xeyli genişləndi. 1971-ci ildə Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə milli hərbi kadrlar yetişdirilməsi üçün C.Naxçıvanski adına respublika orta ixtisaslaşdırılmış internat məktəbi təşkil olundu. Yüksək ixtisaslı mütəxəssis kadrlar hazırlanmasına diqqət artırıldı. 17 mindən çox azərbaycanlı övladları SSRİ-nin 170 aparıcı ali təhsil ocağına göndərildi.

Azərbaycanda yeni elmi tədqiqat müəssisələri yaradıldı. 1975-ci ildə EA-nın nəzdində “Xəzər” Elmi Mərkəzi siyasiyyətə başladı. 1978 ildə mərkəzin

əsasında Təbii Ehtiyatların Kosmik Tədqiqatları İnstitutu, 1981-ci ildə isə Kosmik Tədqiqatlar Elmi İstehsalat Birliyi təşkil edildi.

Respublikada kitab çapı və mətbuat xeyli inkişaf etdi. 1969-cu ildə “Qobustan” almanaxı nəşr edilməyə başlandı. 1990 ildə 168 qəzet, 91 jurnal, 1300-dən çox kitab çap olunurdu. 1976-87-ci illərdə Azərbaycanda ilk dəfə böyük informasiya tutumlu 10 cildlik “Azərbaycan Sovet Ensiklopedi-

müstəqilliyinin elan edilməsi, xalq hərəkatının içərisindən çıxmış siyasi qüvvələrin hakimiyyətə gəlməsi ilə nəticələndi. Lakin müstəqilliyin ilk illərində ölkədəki qeyri-sabit vəziyyət, Azərbaycan dövlətinin və parlamentinin başında duranların siyasi nasılığı, düşünlülməmiş hərəkatları, 25 nəfəri iqtidardan, 25 nəfəri isə müxalifətdən olan deputatların müxtəlif siyasi oyunlara cəlb edilməsi hakimiyyət böhranını günbəgün dərinləşdirirdi.

Azərbaycan ətrafında formalaşmış çox gərgin beynəlxalq siyasi vəziyyəti aradan qaldırmaq istiqamətində iş apar- mağa başladı, ölkənin strateji maraqlarının region dövlətlərinin və Qafqazda xüsusi təsiri olan ayrı-ayrı dövlətlərin maraqları ilə uzlaşdırmağa yönəlmiş siyasət yürütməyə başladı.

Beləliklə, xarici siyasət xəttində mövcud realqlıqları nəzərə alan və ölkənin mənafeələrinin qorunmasına yönəlmiş əməli dəyişikliklər

edildi. İlk növbədə, müstəqil Azərbaycan dövlətinin beynəlxalq münasibətlər sistemində yeri, Avropa ölkələri və ABŞ-la, yeni müstəqil dövlətlərlə, türkdillli dövlətlərlə, müsəlman dünyası ilə, nüfuzlu beynəlxalq təşkilatlarla əlaqələrin yaxın dövr üçün prioritetləri müəyyənləşdirildi və tədricən həyata keçirilməyə başlandı. Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra İslam Konfransı Təşkilatına üzv oldu. Heydər Əliyev müsəlman ölkələri arasında əməkdaşlığı möhkəmlətməyi, sülh şəraitini təmin etməyi, mədəniyyətimizi, ənənələrimizi qoruyub saxlamaq və inkişaf etdirməyi rəhbər tutan bu beynəlxalq təşkilatla yaxından əməkdaşlıq etmək, onun vasitəsilə müsəlman dünyasının haqq işimizdə bizə dəstəyine nail olmaq prinsiplərini xarici siyasətimizin vacib istiqaməti hesab etdi.

1993-cü ilin ikinci yarısından başlayaraq bu istiqamətdə görülən işlər sanki yeni nəfəs aldı. İKT ilə ölkəmiz arasındakı əlaqə və təmaslar intensivləşməyə və fəallaşmağa başladı. Nüfuzlu dövlətlərlə pozulmuş münasibətlər bərpa edildi. Ulu öndər özünə xas olan uzaqgörənliklə müharibə şəraitinə baxmayaraq, hərbi-siyasi və sosial-iqtisadi problemlərlə yanaşı, Azərbaycan elmi və mədəniyyətinin məsələləri ilə də yaxından məşğul olmağa başladı. O, özünün ilk görüşlərindən birini 21 sentyabr 1993-cü ildə həmin vaxt ciddi böhran yaşayan Azərbaycan Elmlər Akademiyasında keçirdi. Bu, bir tərəfdən, ölkə rəhbərinin alimlərimizə bəslədiyi böyük ehtiram, Azərbaycan elminin gələcəyinə göstərilən hədsiz qayğı və diqqətlə, digər tərəfdən isə ölkəni 1993-cü ilin iyununadək idarə etmiş sərişstəs insanların respublikada elm adamlarına münasibətdə yol verdikləri ədalətsizlikdən irəli gələn narahatlıqlarla bağlı idi. Elə həmin görüşdə Heydər Əliyev belə narahatlıqların əsassız olduğunu təsdiqlədi: “Mənə sədalar gəlir ki, Elmlər Akademiyasını, institutları dağıtmaq istəyirlər, elm ocaqlarına biganə münasibət var. Biz bunların hamısına son qoyacağıq... Elmlər Akademiyası Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyətidir. 1945-ci ildə bu akademiyanı yaradan alimlər çox böyük şücaət göstərmişlər. Ötən dövrdə bu akademiyanın çərçivəsində Azərbaycan elmi çox inkişaf etmişdir. Əmin ol ki, Elmlər Akademiyası da, institutlar da fəaliyyət göstərəcəklər və biz buna imkan yaradacağıq”.

Şərqsünaslıq İnstitutunun direktor müavini kimi mən də həmin görüşdə iştirak edirdim. Heydər Əliyevin parlaq nitqi görüş iştirakçılarına güclü təsir bağışladı, hər kəs onun ölkənin problemləri və onların həlli yolları barədə necə dəqiq təsəvvürə malik olduğunu heyran qaldı. Görüşdən sonra mən foyədə dayanmış ümummilli liderə yaxınlaşıb özümü təqdim etdim. Çöhrəsinə təbəssüm qondu, atamı xoş sözlərlə xatırladı, ailəmizin vəziyyəti ilə maraqlandı, institutumuzun durumu ilə bağlı suallar verdi. Bu, mənim o nadir şəxsiyyətlə ilk görüşüm, ilk

yaxın təmasım idi və mən uzun müddət həmin ünsiyyətin xoş təsirindən ayrıla bilmədim.

Hər bir cəmiyyət onun elmə, ziyalıya, alimə münasibəti ilə qiymətləndirilir. Ona görə akademiya olan münasibət mənə çox sevindirirdi. İlk növbədə, akademiya işçilərinin maaşlarını iki dəfə artırılması ilə bağlı Prezidentin sərəncamını elm adamları böyük ruh yüksəkliyi ilə qarşıladılar. Məsələ təkcə maddi tərəfdə deyil, eyni zaman-

da, məsələnin mənəvi tərəfi də var idi. Bütün cəmiyyət bir daha əmin oldu ki, Elmlər Akademiyası bu cəmiyyətə, müstəqil Azərbaycana lazımdır.

Sonra ən fərəhləndirici bir hadisə baş verdi. Bu da Azərbaycan Elmlər Akademiyasının Naxçıvan bölməsinin açılması idi. Hesab edirəm ki, bu, təkcə Naxçıvanın yox, bütövlükdə, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həyatında böyük hadisədir. İlk növbədə, o məsələlər ki, bilavasitə Naxçıvanda öyrənilməlidir, arxeologiya, tarix sahələrində orada elmi potensial yaradılmalıdır. Orada 500-ə qədər adam işləyəcək, yüksək məvacib alacaqdı. Bundan başqa, bu, Naxçıvanda elmi potensialın qorunub saxlanılmasına kömək olacaqdı. Bütövlükdə, Elmlər Akademiyası üçün bunun əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, yene də elmin xalqa lazımlığı bir daha təsdiq olundu.

Çox keçmədi ki, sərişstəs şəkildə aparılan, reallığı, qüvvələr nisbətini nəzərə almayan və xalqın milli mənafeələrinə ziyan vuraracaq, nəticədə, yenidən müstəqillik əldə edən və ağır müharibə şəraitində olan Azərbaycanın beynəlxalq aləmdə təklənməsinə gətirib çıxaran yarıtmaz xarici siyasətdən imtina edildi. Böyük səylər nəticəsində qısa bir zamanda ölkədə hakimiyyət boşluğu aradan götürüldü, Azərbaycan dövlətçiliyinə, ərazi bütövlüyünə qəsd edən separatçı qüvvələr, cinayətkar ünsürlər zərərsizləşdirildi. Gəncədəki gərginlik ocağı söndürüldü, ictimai-siyasi böhran aradan qaldırıldı, orduda təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirildi, azad vətəndaş cəmiyyətinin qurulması istiqamətində mühüm addımlar atıldı.

Xalqın geniş təbəqələrinin arzularını ifadə edən və onların qətiyyətli dəstəyinə söykənən Heydər Əliyevin ardıcılı sayları pozucu qüvvələrin Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə və dövlət müstəqilliyinə qarşı yönəlmiş fəaliyyətinin qarşısını almağa imkan verdi. Respublikamız onun başı üzərini almış qanlı vətəndaş qarşıdurmasından və parçalanıb məhv olmaq təhlükəsindən xilas oldu. Həyatımızda baş verən köklü dəyişikliklərin əsası məhz o vaxt qoyuldu.

1997-ci ildə Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru əvəzi təyin olundum. Artıq ulu öndərin gərgin və yorulmaz fəaliyyəti, uğurlu daxili və xarici siyasəti nəticəsində Ermənistanla atəşkəsə nail olunmuş, ölkədə siyasi və iqtisadi sabitlik bərqərar edilmiş, dövlətimizin inkişafı üçün fəvqəladə əhəmiyyətə malik “Əsrin müqaviləsi” imzalanmışdı.

Ölkədə görkəmli tarixi şəxsiyyətlərin yubileylərinin, əlamətdar hadisələrin ildönümlərinin qeyd olunması ənənəsi bərpa olunmuşdu. Bu işlər şəxsən Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə, onun sərəncamı əsasında yaradılmış komissiyalar tərəfindən həyata keçirilirdi. Mən də öz sahəmə aid olan komissiyaların işində iştirak edir, bununla əlaqədar ölkə başçısının yanında keçirilən iclaslara qatılırdım. Həmin icaslardan ikisi xüsusilə xatirimdədir: Naxçıvan Muxtar Respublikasının yaradılmasının 75 illiyinə və

“Kitabi-Dədə Qorqud” eposu-nun 1300 illiyinə həsr olunmuş iclaslar. Bu iclasların birində mən xaricdəki elmi mərkəz və kitabxanalarda Azərbaycanla bağlı məlumat və ədəbiyyatın qitliyinə diqqəti çəkdim. Heydər Əliyev qarşısındakı kağızda müvafiq qeyd edərək, bunun aradan qaldırılmasının zəruri olduğunu vurğuladı, sonra da təbəssümlə özünü əyləşənlərə tutub: “Mənim qızım! bir oxuyub”, – dedi. Çıxışına Heydər Əliyevin bu cür diqqət yetirməsi mənim üçün çox qiymətli oldu, mənə yeni elmi axtarıslara, ictimai fəallığı artırmağa ruhlandırırdı.

2000-ci ildə mən, ilk dəfə, Milli Məclisin deputatı seçildim, 2001-ci ildə isə o böyük şəxsiyyətin tövsiyəsi ilə deputat həmkarlarım mənə Milli Məclis sədrinin müavini seçildilər. Bu, mənə göstərilən böyük etimad idi. Bu statusum mənə ulu öndərimizlə müxtəlif tədbirlərdə tez-tez görüşmək, onun nəhəng şəxsiyyətinin çəşidli cəhətlərini daha dərinləndirən anlamaq imkanı verdi. Onun daimi qayğısı sayəsində şərqsünas alimlərimiz böyük həvəslə çalışmağa başladılar. Vaxtilə institutumuzu tərk etməyə məcbur olmuş bir çox insanlar sevimli kollektivin sıralarına qayıtdılar, bütövlükdə, Elmlər Akademiyası dirçəliş və inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu...

Burada bir məsələni qeyd etməyə bilmərəm. Heydər Əliyevin 33 illik fəaliyyətini müşahidə edəndə, həmişə bir şeyə qibta etmişəm. Bu adam nə edibse, günbəgün, ilbəil Azərbaycanın mənafeyi üçün edib. Onun bir amalı olub: Azərbaycanın inkişafı, tərəqqisi, Azərbaycan balalarının sabahı. Ona görə də, onun bütün köməkləri Azərbaycanın adına olub. Son illərdəki fəaliyyətini xatırlayanda görürsən ki, bütün həyatında Azərbaycanın inkişafına sərf edir. Bəlkə bəzi adamlar müəyyən işlərin xalqımız üçün əhəmiyyətini tam dərk edə bilmirlər. İllər keçəndən sonra o adamlar da ətiraf edirlər ki, doğrudan da, Heydər Əliyev Azərbaycanın tarixinə böyük qurucu kimi daxil olub. Bunu başa düşmək lazımdır. Mən bunu cəsarətlə demək istəyirəm, indi kimi necə qiymətləndirirsən qiymətləndirsin, mən elmi işçiyəm, haqqa haqq deməyə öyrənmişəm – tarix boyu ən böyük azərbaycanlı Heydər Əliyev olub.

İstənilən şəxsən Vətənə, xalqa xidməti onun gördüyü işlərlə, zərərsizləşdirildi. Gəncədəki gərginlik ocağı söndürüldü, ictimai-siyasi böhran aradan qaldırıldı, orduda təxirəsalınmaz tədbirlər həyata keçirildi, azad vətəndaş cəmiyyətinin qurulması istiqamətində mühüm addımlar atıldı.

Heydər Əliyevin həm ötən əsrin 70-80-ci illərində ölkəyə rəhbərlik edərkən, həm də son on ildə müstəqil dövlət qurarkən apardığı ümumi siyasət belə olmuşdur: Azərbaycanın ümummilli mənafeələrini istənilən səviyyədə müdafiə etmək, bütün sahələrdə inkişafa nail olmaq, xalqın və ölkənin təhlükəsizliyini təmin etmək. Hesab edirəm ki, ulu öndər bütün hallarda öz istəyinə nail olmuşdur və ona görə də xalqının ümummilli liderinə çevrilmişdir. Tam əminəm ki, Heydər Əliyev Azərbaycan tarixinə böyük qurucu kimi daxil olub.

Bu gün mənə, eləcə də bütün xalqımıza təsəlli və ümid verən odur ki, Heydər Əliyevin qurduğu Azərbaycan dövlətinin sükanı arxasında onun siyasi kursunun ən layiqli davamçısı – Prezident İlham Əliyev keçdi və onun ideyalarını yaşadaraq, çiçəklənən Azərbaycanı daha uca zirvələrə aparmaqdadır. Bu yolda ulu öndərimiz daim bizimlədir, çünki onun ömrü Vətənə fədakarlığına xidmətin bariz nümunəsi, dövlətimizin tarixinin parlaq səhifəsi, onun tanıyanların, onunla birgə çalışanların həyatının ayrılmaz parçasıdır.

Gövhər BAXŞƏLİYEVƏ, AMEA Z.M.Bünyadov adına Şərqsünaslıq İnstitutunun direktoru, akademik